

Nataša Zrimšek

ZAČETNO OPISMENJEVANJE

**Pismenost v predšolski dobi in
prvem razredu devetletne osnovne šole**

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta

ZAČETNO OPISMENJEVANJE

**Pismenost v predšolski dobi in
prvem razredu devetletne osnovne šole**

Nataša Zrimšek

Ljubljana, 2003

ZAČETNO OPISMENJEVANJE – Pismenost v predšolski dobi in prvem razredu devetletne osnovne šole
Nataša Zrimšek

Recenzija: dr. Marja Bešter Turk, izr. prof. in dr. Martina Križaj Ortar, doc.
Lektoriranje:

Za izdajatelja: dekan dr. Pavel Zgaga, izr. prof.

Za založniško komisijo: dr. Janez Krek, doc.

Oblikovanje platnic in računalniški prelom: Igor Cerar, ing.

Izdala: Pedagoška fakulteta v Ljubljani

Tisk: Littera picta d.o.o. Ljubljana

Naklada: 300 izvodov

© 2003 avtorica

Pripravo in izdajo knjige je finančno podprlo Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.

Po Zakonu o davku na dodano vrednost (Uradni list RS št. 89/98, 7. točka, 25. člen) sodi knjiga med proizvode, za katere se plačuje 8 % davek od prometa proizvodov.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

372.41/.45:371.1
811.163.6:371.3

ZRIMŠEK, Nataša

Začetno opismenjevanje : pismenost v predšolski dobi in prvem razredu devetletne osnovne šole / Nataša Zrimšek. – Ljubljana : Pedagoška fakulteta, 2003

ISBN 86-7735-066-7

124943872

VSE PRAVICE PRIDRŽANE. REPRODUCIRANJE IN RAZMNOŽEVANJE DELA PO ZAKONU O AVTORSKIH PRAVICAH NI DOVOLJENO.

VSEBINA

UVOD	7
I. TEORETIČNI DEL	9
1 ZAČETNO OPISMENJEVANJE	11
2 PISMENOST V PREDŠOLSKI DOBI	13
2.1 Začetne faze pisanja	13
2.2 Pojav pismenosti (po L. Miller)	14
2.3 Psihogenetski pristop v razvoju pismenosti	15
2.4 Spoznavanje zakonitosti pisanja	17
2.5 Gibalna sposobnost za pisanje	20
2.5.1 <i>Grafomotorika</i>	20
2.5.2 <i>Orientacija</i>	23
2.6 Razvoj usvajanja branja in pisanja	24
2.6.1 <i>Grayev model</i>	24
2.6.2 <i>Model U. Frith</i>	24
2.6.3 <i>Marshov model razvoja branja</i>	26
2.6.4 <i>Stopnje J. Chall</i>	29
2.7 Razlike med branjem in pisanjem	30
3 RAZLIČNI PRISTOPI K OPISMENJEVANJU	34
3.1 Waldorfska pedagogika	34
3.1.1 <i>Predšolsko obdobje</i>	34
3.1.2 <i>Pedagogika od 7. do 14. leta starosti</i>	35
3.1.3 <i>Pedagogika po 14. letu starosti</i>	35
3.2 Šola Marie Montessori	36
3.2.1 <i>Mehanizem pisave</i>	37
3.2.2 <i>Sestavljanje besed</i>	39
3.2.3 <i>Eksplzija pisanja</i>	40

3.3	Konvergentna pedagogika	41
3.3.1	<i>Osvobajanje govora</i>	41
3.3.2	<i>Tvorjenje in strukturiranje besedila</i>	42
3.3.3	<i>Globalno branje</i>	43
4	GOVORNA RAZVITOST OTROKA	44
4.1	Govorni razvoj	44
4.2	O jeziku	45
4.2.1	<i>Struktura jezika</i>	46
4.2.2	<i>Funkcije jezika</i>	48
4.2.3	<i>Jezik : govor</i>	49
4.3	Govorni razvoj predšolskega otroka	50
4.3.1	<i>Dejavniki, ki vplivajo na razvoj govora</i>	52
4.4	Teorije o razvoju govora	54
4.4.1	<i>Zunanji dejavniki</i>	55
4.4.2	<i>Notranji dejavniki</i>	58
4.4.3	<i>Tvorbno-pretvorbna teorija – N. Chomsky</i>	63
5	DEJAVNIKI BRANJA IN PISANJA	67
5.1	Zaznavne sposobnosti in opismenjevanje	68
5.1.1	<i>Splošna zaznavna sposobnost</i>	68
5.1.2	<i>Sposobnost vidnega razločevanja</i>	69
5.1.3	<i>Sposobnost slušnega razločevanja</i>	71
5.2	Glasovni procesi	71
5.2.1	<i>Glasovno zavedanje</i>	72
5.3	Vpliv glasbenih sposobnosti na glasovno zavedanje	86
5.3.1	<i>Glasoslovje – razločevalna oblikovanost</i>	87
5.3.2	<i>Skladnja</i>	88
5.4	Glasbene sposobnosti	90
II.	EKSPERIMENTALNI DEL	93
1	PROBLEM IN CILJI RAZISKAVE	95
1.1	Problem	95
1.2	Cilji	96
1.3	Hipoteze raziskovanja	97

2	METODE DELA	98
2.1	Uporabljeni merski instrumenti	98
2.1.1	<i>Opis testa glasovnega zavedanja</i>	98
2.1.2	<i>Opis testa glasbenih sposobnosti</i>	100
2.2	Spremenljivke	103
2.3	Vzorec otrok	104
2.4	Postopek dela	105
2.4.1	<i>Pilotna raziskava za ugotavljanje strukture prostora glasbenih sposobnosti</i>	105
2.4.2	<i>Pilotna raziskava za merjenje glasovnega zavedanja</i>	107
3	GLAVNA RAZISKAVA	108
3.1	Statistična obdelava podatkov	108
3.1.1	<i>Raziskovalni obliki</i>	108
3.1.2	<i>Statistične metode</i>	109
4	REZULTATI IN INTERPRETACIJA	111
4.1	Opisna statistika	111
4.1.1	<i>Prikaz razlik med otroki eksperimentalne in kontrolne skupine</i>	112
4.2	Razlike med otroki glede na spol in kraj bivanja	114
4.3	Struktura glasovnega zavedanja	116
4.3.1	<i>Faktorska analiza</i>	116
4.4	Razlike med otroki eksperimentalne in kontrolne skupine po posameznih podtestih glasovnega zavedanja	122
4.4.1	<i>Najpomembnejše razločevalne spremenljivke med otroki eksperimentalne in kontrolne skupine</i>	123
4.5	Povezava glasbenih sposobnosti in sposobnosti glasovnega zavedanja	127
4.5.1	<i>Povezanost melodičnega posluha in glasovnega zavedanja</i>	128
4.5.2	<i>Povezanost ritmičnega posluha in glasovnega zavedanja</i>	129
4.5.3	<i>Povezanost pevske tehnike in glasovnega zavedanja</i>	130
4.5.4	<i>Povezanost ritmične ustvarjalnosti in glasovnega zavedanja</i>	131
4.5.5	<i>Povezanost igranja na ritmične instrumente in glasovnega zavedanja</i>	132
4.5.6	<i>Povezanost melodične ustvarjalnosti in glasovnega zavedanja</i>	133
4.5.7	<i>Povezanost analitičnega poslušanja in glasovnega zavedanja</i>	134

4.5.8	<i>Povezanost vseh glasbenih sposobnosti in glasovnega zavedanja</i>	135
4.5.9	<i>Povezanost vseh glasbenih sposobnosti in slušnega razločevanja ter slušnega razčlenjevanja</i>	135
4.6	Najpomembnejše razločevalne spremenljivke glasbenih sposobnosti med skupinama otrok z najnižjimi in najvišjimi rezultati na testu glasovnega zavedanja	136
4.7	Povzetek interpretacije	140
III. SKLEPNE UGOTOVITVE		145
1	VPLIVI NA GLASOVNO ZAVEDANJE	147
2	STRUKTURA GLASOVNEGA ZAVEDANJA	148
3	UČINKI TRENINGA GLASOVNEGA ZAVEDANJA	148
4	NAPOVEDOVANJE USPEŠNOSTI GLASOVNEGA ZAVEDANJA	149
5	NAPOTKI ZA NADALJNJE DELO	149
LITERATURA		152
SUMMARY		159
PRILOGA 1		161
PRILOGA 2		170

UVOD

Opismenjevanje je proces, v katerem se posameznik usposobi za branje in pisanje najrazličnejših besedil, si z njimi v vsakdanjem življenju pomaga in jih zna uporabljati. Temeljna faza v tem procesu je začetno opismenjevanje, ki obsega tako pripravo na branje in pisanje kot sistematično obravnavanje in utrjevanje črk ter razvijanje in urjenje tehnike branja in pisanja.

Priprava na sistematično opismenjevanje zajema razvijanje več vrst sposobnosti in spretnosti, ki jih imenujemo kar predopismenjevalne.

Te sposobnosti in spretnosti predstavljajo obsežno področje raziskovanja, saj pod tako širok pojem lahko štejemo sposobnosti razločujočega in razčlenjujočega poslušanja, otrokov govorni razvoj, strategije, povezane z dojemanjem narave pisanja, razvoj drobne motorike idr. Gre pravzaprav za nadpomenko, ki vključuje toliko podpomenk, kolikor je področij, ki obravnavajo otrokovo pripravo na opismenjevanje in vstopanje v svet branja in pisanja. Razumljivo je, da so o tem pisali različni strokovnjaki s področja jezika, psihologije, pedagogike, specialne pedagogike, medicine (nevrologije, klinične psihologije) in še katere druge vede.

Na Slovenskem je o razvoju pismenosti v predšolski dobi ter zgodnjem branju in pisanju pisala že D. Golli v *Metodiki začetnega opismenjevanja* (1977) in kasneje v priročniku *Govorimo – poslušamo, pišemo – beremo* (1996). Govorila je o odkrivanju pisnega jezika, o pomenu sposobnosti vidnega razločevanja ter predstavila izsledke raziskave iz sedemdesetih let, ki je pokazala na premik začetka opismenjevanja v zgodnejše otroštvo. L. Magajna je z doktorsko disertacijo *Razvoj bralnih strategij – vloga kognitivnega in fonološkega razvoja ter fonološke strukture jezika* (1994) prispevala pomemben delež v razumevanju razvoja pismenosti in znotraj tega o vlogi glasovnega zavedanja v razvoju branja. Dokazala je pomembnost odnosov med glasovnimi (fonološkimi) sposobnostmi in začetnimi strategijami branja – dekodiranja. Z raziskavo je osvetlila razločevanje vpliva biološko zrelostnih faktorjev, kulturno-izobraževalnega konteksta ter narave posameznega jezika in njegovega pravopisa na razvoj sposobnosti branja. S. Pečjak je v *Osnovah psihologije branja* (1999) med drugim govorila o kognitivnih dejavnikih branja

(dekodiranju kot enem izmed njih), kjer je natančno opredelila procese zaznavanja pri branju, zaznavne dejavnike ter zlasti specifične zaznavne sposobnosti, potrebne za učenje branja; opredelila in natančno opisala pa je tudi bralne stopnje. J. Jerman je v doktorski disertaciji *Ugotavljanje razvoja fonološkega zavedanja pri predšolskih otrocih* (2000) opisal bralni razvoj in psihične procese pri začetnem opismenjevanju, povezavo med glasovnim zavedanjem in branjem ter opredelil vlogo glasovnih (fonoloških) procesov pri opismenjevanju. Z raziskavo je ugotavljal vpliv starosti, kvalitete govorne komunikacije, inteligentnosti, emocionalnih in vedenjskih lastnosti otroka ter sociokulturne ravni družine in motenj zdravstvenega stanja otrok na razvoj glasovnega zavedanja kot glavnega dejavnika v procesu uspešnega opismenjevanja.

Vsi ti in avtorji so pomembno prispevali k poznavanju prvin pismenosti v predšolski dobi in s svojimi znanstvenimi dognanji vzpodbudili nove raziskave omenjenega področja. Rezultat ene izmed njih je pričujoče delo.

Avtorica

Univerza v Ljubljani
Pedagoška fakulteta
www.pef.uni-lj.si

PEDAGOŠKA FAKULTETA - KNJIŽNICA
Č 372.41/45
ZRIMŠEK, N.
Začetno

0107678

COBISS

UNIVERZA V LJUBLJANI

ISBN 86-7735-066-7

9 788677 350666